

Van-e egyetemes erkölcs? Is the Universal Morality Possible?

nemzetközi konferencia

a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi
Kutatóközpontja
Filozófiai Intézetének szervezésében.

Az előadások összefoglalói Abstracts

Helyszín: MTA Zenetudományi Intézet, Bartók terem és Haydn terem
Budapest, 1014, Táncsics Mihály u. 7.

Időpont: 2014. május 8., 9.45-19.00 és május 9., 9.00-15.00

A konferencia programja / The Program of the Conference

Bartók terem (Bartók room)

Haydn terem (Haydn room)

2014. május 8.

csütörtök

9:45 Megnyitó (Opening)

Fodor Pál MTA BTK főigazgató

Hörcher Ferenc MTA BTK FI igazgató

10:00-12:00 Plenáris (Plenary session)

a szekciót vezeti: Hörcher Ferenc

Balázs Gábor, *Ethical universalism in the Jewish tradition*

Szabó István, *Nature and grace*

Kuminetz Géza, *A személyi érettség az erkölcsi tudat kapcsolata – katolikus szemmel*

Béres Tamás, *Under the rainbow over the greed*

12-13:00 szünet (Break)

13:00-14:30 Történeti megközelítések 1.

(Historical Approaches 1.)

a szekciót vezeti: Mester Béla

Guba Ágoston, *Common Preconceptions and their Application in Epictetus*

Frenyó Zoltán, *“As the impression from a ring passes into the wax.” („Sicut imago ex anulo et in ceram transit.” De Trin. XIV. 15. 21.) Saint Augustine on the foundation of morals.*

Smrcz Ádám, *The Cambridge Platonists' Narratives Concerning Universal Morality*

14:30-15:00 szünet (Break)

15:00-16:30 Történeti megközelítések 2.

(Historical Approaches 2.)

a szekciót vezeti: Frenyó Zoltán

Küplen, Mojca, *The Mark of a Good Soul: Kant on the relation between Aesthetic and Moral ideas*

Tussing, James, *Hegel, Rights and Liberalism*

Kovács Gábor, *‘Why is Goodness a destroying force?’ Morality and Politics in the Political Philosophy of Hannah Arendt*

13:00-14:00 Relativizmus 1.

(Relativism 1.)

a szekciót vezeti: Tylek, Iwona

Paár Tamás, *Possible contradictions in discrediting morality*

Sivadó Ákos, *Two Kinds of Moral Relativism*

14:00-14:30 szünet (Break)

14:30-16:00 Relativizmus 2.

(Relativism 2.)

a szekciót vezeti: Turgonyi Zoltán

Tattay Szilárd, *Multiculturalism and Ethical Objectivism/Relativism*

Colen, José & Smith, Renata, *Lifting the Veil of Relativism through Dialogue*

16:30-17:00 szünet (Break)

16:00-16:30 szünet (Break)

17:00-19:00 **Történeti megközelítések 3.**
(Historical Approaches 3.)

a szekciót vezeti:

16:30-18:30 **Aktuális viták 1.**
(Contemporary Issues 1.)

a szekciót vezeti: **Kovács Gábor**

Kutyła, Dorota Halina, *New civilization of the new people - a vision of Florian Znaniecki's pan-human civilization*

Gángó Gábor, *Between Prudence and Morality: Dinner Parties in Kant's Anthropology*

Horváth Ágnes, *Universal Morality and the Human Nature: a View of Political Anthropology*

Mester Béla, *Animal Rights – Based on Anthropological Opinions (A Case Study on Budapest Bullfights)*

Koller Inez Zsófia & Szécsi Gábor, *Community and morality in the information age*

Dyekiss Virág, *"I wreak revenge for my mother's soul, but killing mindlessly is a sin." - Moral in the Siberian Nganasan folklore texts*

Balázs Zoltán, *A Principle Or a Value?*

Bognár Gergely, *„A kivétel erősíti a szabályt”*

18:30-20:00 **Fogadás** (Reception) – **Haydn terem** (Haydn room)

2014. május 9.

péntek

9:00-10:30 **Az egyetemes erkölcs tartalmi kérdései**

1. (The Content of a Universal Morality 1.)

a szekciót vezeti: **Nótári Tamás**

Turgonyi Zoltán, *Outlines of a Hypothetical Natural Law*
Kuchariková, Dana & Gavorová, Zuzana, *Do unto others as you would have them do to you (Uplifting of the golden rule to the sphere of the universal and practical validity)*

10:30-11:00 szünet (Break)

11:00-12:30 **Az egyetemes erkölcs tartalmi kérdései 2.**

(The Content of a Universal Morality 2.)

a szekciót vezeti: **Balázs Zoltán**

Nótári Tamás, *Role of Ethical Maxims in the System of Classical Interpretation of Law*
Hörcher Ferenc, *The universal political morality of practical wisdom - a Conservative Aristotelian account*
Tylek, Iwona, *Aporia of Morality and Law in Democratic States*

12:30-13:00 szünet (Break)

13:00-14:30 **Az etika a közoktatásban**
(Ethics in Public Education – in Hungarian)

a szekciót vezeti: **Bodnár István**

Asztalos Éva, *Hazafias nevelés és egyetemes erkölcs*
Farkas Zoltán, *Az etikaoktatás etikettje*
Mátrai Géza, *Művészet és erkölcs viszonyának metaetikai vonatkozásai a középiskolai filozófia- és etikaoktatásban*

9:00-11:00 **Aktuális viták 2.**

(Contemporary Issues 2.)

a szekciót vezeti: **Sivadó Ákos**

Lehmann Miklós, *Morality and Empathy in the Digital Age*

Golden Dániel, *Global ethics in global communication networks – fact, hope or illusion?*

Svitych, Oleksandr, *"Post-modernism as the universal philosophy denying universal values"*

Nemes László, *Conversation as ethics: Richard M. Zaner's model of narrative clinical ethics consultation*

11:00-11:30 szünet (Break)

11:30-12:30 **Metaetika**
(Metaethics – in Hungarian)
a szekciót vezeti: **Madarász Imre**

Bernáth László, *Etikai szkepticizmus és az evolúciós magyarázatok*

Geng Viktor, *Igazolhatóak-e az erkölcsi tartalmú ítéleteink?*

12:30-13:00 szünet (Break)

13:00-15:00 **Történeti megközelítések 4.**
(Historical Approaches 4. – in Hungarian)

a szekciót vezeti: **Lehmann Miklós**

Berzsenyi Emese, *A fogyatékoság és a fogyatékkal élők megítélése az ábrahámi vallásokban*

Hegy Ádám, *Ateista lelkészek szerepe a Békési Református Egyházmegye erkölcsi normáinak alakításában a 18–19. század fordulóján*

Madarász Imre, *Giuseppe Mazzini kötelességetikája*

Orvos Levente, *Az ember egyetemes definíciójának kizárólagos alaptétele: a lélek szubszisztens szellemi forma*

Asztalos Éva

Németh László Gimnázium

Hazafias nevelés és egyetemes erkölcs

A nemzeti öntudat és a hazafias nevelés – az erkölcsi neveléssel együtt – kitüntetett helyen, a fejlesztési területek és nevelési célok sorában szerepelnek az iskolai nevelő-oktató munkát tartalmilag szabályozó Nemzeti alaptantervben. „A tanulók ismerjék meg nemzeti, népi kultúránk értékeit, hagyományait. Tanulmányozzák a jeles magyar történelmi személyiségek, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók munkásságát. Sajátítsák el azokat az ismereteket, gyakorolják azokat az egyéni és közösségi tevékenységeket, amelyek megalapozzák az otthon, a lakóhely, a szülőföld, a haza és népei megismerését, megbecsülését. Alakuljon ki bennük a közösséghez tartozás, a hazaszeretet érzése, és az a felismerés, hogy szükség esetén Magyarország védelme minden állampolgár kötelessége. Európa a magyarság tágabb hazája, ezért magyarságtudatukat megőrizve ismerjék meg történelmét, sokszínű kultúráját. Tájékozódjanak az egyetemes emberi civilizáció kiemelkedő eredményeiről, nehézségeiről és az ezeket kezelő nemzetközi együttműködési formákról.”

Milyen korszerű lehetőségek kínálóznak gimnáziumi etikaórákon e nevelési cél megvalósításához? A kérdést abból az elméleti kiindulópontból járom körül előadásomban, hogy önmegértésünk még a globalizáció korában is hiányos marad, ha nem vesszük figyelembe nemzeti hovatartozásunkat, és nem fordítunk kellő gondot nemzeti identitásunk felfedezésére. A közösségelvű politikai filozófia szemszögéből vizsgálom meg a Nemzeti alaptantervből kiemelt részlet kulcsfogalmait, mint nemzeti hagyomány, közösségi tevékenység, szülőföld, közösséghez tartozás, hazaszeretet, magyarságtudat. Az elméleti megfontolások mellett a kérdés gyakorlati oldalát is igyekszem megvilágítani – használható módszerek, foglalkozástervek és digitális anyagok segítségével.

Balázs Gábor

ORZSE

Ethical universalism in the Jewish tradition

The lecture will explore the universalist tendencies in Jewish philosophical and legal sources. The mainstream of the Jewish tradition supposes the existence of universal moral norms that bind Jews and non-Jews alike. On the other hand, there is a remarkable disagreement concerning the possible source of these norms, whether their origin is in the Divine command or in a natural law morality. My paper will elaborate on the representatives of both interpretations.

Balázs Zoltán

Budapesti Corvinus Egyetem

A Principle Or a Value?

The question whether morality is universal is often understood whether there are rules and principles that apply to everybody equally. The Oxford philosopher Derek Parfit' magnum opus, *On What Matters*, that was published three years ago, concludes that Kantian deontology, rule utilitarianism and contractualism of the Thomas Scanlon-type can be integrated and such a Grand Theory of ethics is possible. His method is to test his suggested master principle in different situations and refine it where and when necessary. This implies that there always can be cases where the principle proves inapplicable because it cannot meet a moral requirement that we want to see met. However, what requirements can we have beyond the one that there be such a general principle? This is the question I raise. Those well-versed in the history of moral philosophy may immediately think of Aristotle and argue that the morally right life is itself but a means to achieve eudaimonia, the good life. I

won't offer yet another interpretation of Aristotle and shall contain myself to analysing the basic idea which is that principles of ethics do not, in themselves, make us good, although being or becoming good is morally desirable. I wish to show that to achieve this we need various qualities of the good, that is, we need values. Moreover, it is much easier to realise and recognise the factual universality of values than the universality of the validity of any principle.

Béres Tamás

EHE

Under the rainbow over the greed

Overhumanization is one of the most proper global cultural notions of the present world in which the four elementary relationships of human being has come out of balance. Among the human relationships to itself, to other persons, to the non-human world and with God the third one has recently gained an important relevance in the global arena. In my presentation I suggest to appreciate Aldo Leopold's intention expressed in his Land ethics and to make it a solid point of developing further theological and moral views on just human relationships to the whole of the Creation.

Bernáth László

ELTE BTK

Etikai szkepticizmus és az evolúciós magyarázatok

Előadásom első felében amellet érvelnék, hogy ha elfogadjuk azokat az elméleteket, amelyek az alapvető etikai intuícióinkat evolucionálisan magyarázzák, akkor az alábbi három állítás közül valamelyiket fel kell adnunk:

1. Tudhatjuk, hogy alapvető etikai intuícióink igazak/hamisak.
2. A helytálló etikai állításokkal/felszólítások megkerülhetetlen autoritással bírnak, univerzálisak és kategorikusak.
3. Az evolúció haladása semmilyen értelemben nem teleologikus.

Az előadás második felében két lépésben megmutatnám, hogy még ha a fenti tézis megállja a helyét, és elfogadjuk az alapvető morális intuíciók evolúciós eredetét, akkor sem kell tagadnunk a morális igazságok kategorikusságát (Williams 1981) vagy létezését (Mackie 1977). Sőt, ellentétben Richard Joyce érvelésével, az evolúciós magyarázatok elfogadása morális szkepticizmushoz sem kell hogy vezessen (Joyce 2006). Egyrészt az evolúció teleologikusságának feltételezése közel sem olyan abszurd, mint azt sokan gondolják, amennyiben ezt *nem* az evolúcióval kapcsolatos elméleti problémákra alapozzák (mint például a kreacionizmus). Másrészt pedig korántsem annyira egyértelmű, hogy amennyiben nincs tudásunk alapvető etikai intuícióink igazságértékéről, akkor a szkepticizmust *kellene* elfogadnunk, hiszen a morális szkepticizmus tézise szerint éppen ez az, amit *nem tudhatunk*. Ha ezt a két ellenérvet kombináljuk, s még néhány evidensnek látszó kitételrel kiegészítjük, akkor érvelésem szerint még azt a szerényebb állítást sem lehet fenntartani, hogy a morális szkepticizmus a tények ismeretében *ésszerűbb* volna, mint moralitás alapelveibe vetett bizalom.

Berzsenyi Emese

SZTE BTK

A fogyatékoság és a fogyatékkal élők megítélése az ábrahámii vallásokban

Előadásomban azokat az elméleti és gyakorlati vezérelveket szeretném bemutatni összehasonlító módszerrel, melyek a zsidóság, a kereszténység és az iszlám kultúrtörténete során mindvégig fellelhető alapgondolatokként voltak jelen a vallási tanításokban. Megadták az emberek egymás iránti viselkedési mintáit, valamint az erkölcsi értékek és mértékek gyakorlati követelményeit,

melyek a vallásfilozófiai tanítások mentén alapvető, istenítéleti normákká váltak az évezredek során.

A fogyatékoság története, a „Disability History” csak az elmúlt években válhatott önálló diszciplínává, melyet már eddig is többen, többféle szempontból vizsgáltak, de alá volt rendelve más tudományterületek nézőpontjainak és érdekeinek. A fogyatékoságtörténet vizsgálatának sokféle lehetősége azt eredményezte, hogy napjainkra az egyes szakmai részletei számos tudományágban fellelhetővé váltak, de még csak elenyésző számú összegző szakirodalmi munka született.

Doktori disszertációmban a fogyatékoságtörténetet (Disability History) járom körbe saját tudományterületem, a vallástörténész szemszögéből. Témám a „Fogyatékoság értelmezésének történeti fejlődése a világvallásokban”, tehát vallástudományi szemszögéből, vallás- és társadalomtörténeti kontextusban vizsgálom a nagy világvallások által befolyásolt civilizációk kultúráinak fényében.

Bogárdi Szabó István

Nature and grace

PRTA

Bognár Gergely

„A kivétel erősíti a szabályt”

PPKE-HTK

Elcsépelet kijelentés, hogy minden erkölcsi törvény annyit ér, amennyi megvalósítható belőle. Bármilyen szép és konzisztens egy elmélet, csak akkor állja meg a helyét, ha a mindennapi élet praxisában nem törik darabokra. Ha elméleteink végső és könnyörtelen rostája a gyakorlat, akkor jogosnak tűnik a kérdés, hogy miért nem a gyakorlatból kiindulva próbáljuk megalapozni azokat, és miért nem ezen egyszerű hétköznapi erkölcsben tárjuk fel minden későbbi erkölcs feltétlen alapját. A feltétlen alap koránt sem mutatkozik meg világosan, az elméleteink túl üresek, könnyen válnak patológikussá, vagy mondanak ellent önmaguknak. A kimondott erkölcsi törvényeket nem tekinthetjük természettörvényeknek, amelyek ha egyszer is sérülnek, érvényüket veszítik. Sokkal inkább szabályok, s mint a magyar szólás szépen megfogalmazza: „a kivétel erősíti a szabályt”. Előadásomban kísérletet teszek arra, hogy az erkölcsi praxisból kiinduló különböző kultúrákból származó, sokszor szélsőséges példákon keresztül feltárjuk a mindannyiunkban eredendően háttértapasztalatként megbúvó feltétlen erkölcsöt.

Colen, José

University of Minho

and Smith, Renata

University of Vienna

Lifting the Veil of Relativism through Dialogue

In this essay we will argue that, despite appearances, radical relativism about truth should not be confused with (some) salutary skepticism. Not because relativism is always self-contradictory: we may even say that the attempts to dismiss expediently using the self-refuting ended in systems whose arrogance can still surprise us. We will seek to address the challenge of relativism and argue that this challenge can be overcome through pluralism. Relativist authors, such as Michel Foucault and Stanley Fish claim that the validity of truth is ascribed to certain frameworks of concepts, norms or practices within a specific historical period and that validity can be lost by shifting any of the aforementioned variables. In relativism, there are many truths and all are correct in their own situation; there is no need to understand ‘the other’ since both sides are correct within their own situation. This rationale eliminates

dialogue and learning processes that create respect. This paper argues that relativism prevents discourse, positive interaction and the growth of sociological understanding since relativism eliminates the possibility of doubt and subsequently reason. Conversely, pluralism supports the concept of a universal moral claim in that we can only understand a fragment of the truth, but through dialogue, can advance a step closer to that truth. This rationale allows human beings in a mixed society to move away from bigotry toward understanding and create a “we” rather than an “us” and “them” mentality. A continued claim of the validity of relativism would only hinder this process. In a more positive vein, we will also try to suggest how relativism can be overcome and universal moral rules can be defended without hindering pluralism.

Dyekiss Virág

*MTA BTK Néprajz-tudományi
Intézet*

„I take revenge for my mother’s soul but it is a sin to kill without purpose”

Morals and values in the Siberian Nganasan society

Nganasan people live around the Arctic circle on Taymyr Peninsula. The extreme climate and living conditions also affect the set of rules within the society. Every folklore has its own system reflecting the norms within a society and the values that have developed through the lifestyle and the options for survival. The life of Nganasans revolve around hunting for reindeer. They follow the migration path of herds, carrying their equipments on sleighs pulled by their domesticated reindeer. Families (sometimes two to three) travelling together belong to one clan, and during big hunts and main festivities they meet people from other clans as well. When this supporting community disappears, the life of the individual becomes desperate. In order to survive, they need to find new partners as soon as possible. Values are based upon the interdependence between people in the community and that the individual is relatively worthless when it comes to the interest of the community. Their world is made up of several creatures: humans, animals, plants, spirits of deceased people and different legendary creatures. Each of these are separate nations and are regarded as moral creatures within their own societies. The different creatures have their own way of perceiving and understanding the world, and this all builds up around hunting. People see reindeer as their prey while evil spirits see people as their prey. Letting a potential prey live is a sin, but not considering the partner’s (let it be an animal) point of view is also punished. This multi-viewpoint value system is one of the basis of animism.

Farkas Zoltán

*SZTE Ságvári Endre
Gyakorló Gimnázium*

Az etikaoktatás etikettje

A Descartes által „... homokra és sárra épült büszke és pompás palotának” titulált etika közoktatásban való implementációja a diákok körében is nagy várakozásra tart számot, így nem lehet közömbös, hogy miként alapozzuk meg, milyen didaktikai kiindulópontot választunk.

Ezek a szülői, tanulói és szakmai elvárások több didaktikai és morális kérdést vetnek fel. Ezek egyike, kell-e kapcsolódnia az etikaoktatásnak a filozófiához, vagy közömbösítheti-e magát ettől a szoros kötődéstől? Ha nem, akkor milyen módon, ugyanis a filozófia opcionális tantárggyá alakításával (száműzésével) a legtöbb középiskola mellőzni kényszerült a filozófiaoktatást (általános iskolában pedig eddig sem volt és a későbbiekben sem várható bevezetése – hacsak a legtöbb erkölcsstan-tanár nem alkalmazza a gyermekfilozófia

erkölcsstanban is jól alkalmazható módszereit), így kérdéses, hogy az etikát valóban hatékonyan, és a Nat-ban, illetve a kerettantervekben elvárt módon lehet-e, tudják-e a szaktanárok közvetíteni.

Vajon, elkerülhető-e a Descartes által sejtetett aggályok, és valóban stabil alapokon tudhatjuk-e az etika tantárgyat mint „pompás palotát”? Előadásomat ennek a kérdésnek kívánom szentelni, egyszersmind szeretném a konferencia résztvevőinek figyelmét felhívni arra, hogy a rendelkezésünkre álló viszonylag szűk keretek miatt is megkerülhetetlen annak megvitatása, hogyan tehetjük az adott feltételek között valóban hatékonyá és eredményessé az etikatanítást.

Frenyó Zoltán

MTA BTK FI

“As the impression from a ring passes into the wax.”

(„Sicut imago ex anulo et in ceram transit.” De Trin. XIV. 15. 21.)

Saint Augustine on the Foundation of Morals.

The problem of universal morality is irrelevant for the descriptive ethics; it is to be rejected for the metaethics; but it is a real subject for the normative ethics. Ethics is a practical philosophical discipline, which needs a metaphysical theoretical foundation. Ethics can be bound to and originate from the world (in a narrower sense the nature), from the man (his rational or irrational character), and finally from the absolutum. The Christian philosophy of ethics takes into account all these features, naturally with the dominance and priority of the absolutum. The principles of Saint Augustine have a great significance in this pattern. Similarly to the whole patristic and generally to the Christian ethics, this theory is a normative ethics, that is not an immanent but a transcendent system, which has its foundation in the natural law, and in a wider sense in the whole Christian view of world. On the ground of the natural law a rightly understood universal ethics can be deduced, while a false concept of universalization or totalization, mainly on the ground of the notion of the person, is to be rejected. The paper aims to analyse some of the works of Saint Augustine within such conceptual framework.

Gángó Gábor

MTA BTK FI

Between Prudence and Morality: Dinner Parties in Kant's Anthropology

This paper intends to contribute to the state of the art of Kant's anthropological thought by revisiting the controversial issue of compatibility between well-being and morality. My aim is to show that there is a problem of transition between prudence and morality and that the key issue of this transition is the dialogical aspects of dinner parties. I will argue that Kant was well aware of the difficulty and his strategy in 1798, as a final attempt, was less providing a theory of transition than blurring the clear line of demarcation between anthropology and moral philosophy. Although the appearance of dinner parties in the late version of Kant's anthropological teaching is not without retraceable antecedents, these antecedents do not help us deciphering it more clearly. I shall prove that, surprisingly, Kant's view in the Anthropology of 1798 on a refined society reveals similarity between his and contemporary British moral philosophers' belief. It seems to be a new shift in Kant's relation to Shaftesbury, Hutcheson, and Hume, whose works can be read as polemical context of his practical philosophy published in such works as Groundwork of the Metaphysics of Morals or Critique of Practical Reason.

Geng Viktor

BME

Igazolhatóak-e az erkölcsi tartalmú ítéleteink?

Előadásomban a naturalizmus és az antinaturalizmus között zajló, az úgynevezett tényítéletek és értékítéletek logikai kapcsolatára vonatkozó vitába kívánok bekapcsolódni. Első lépésben azonban amellet érvelnék, hogy a morálfilozófiai értelemben tárgyalt externalizmust csak bizonyos megszorításokkal fogadhatjuk el. Második lépésben arra kívánok rámutatni, hogy az általunk igaznak gondolt erkölcsi tartalmú állításokat objektívnak, mindenkire érvényesnek tekintjük. Ha azonban az eddigi okfejtésem igaz, akkor az erkölcsi tartalmú állítások, normatív kijelentések igazolhatatlanok. Ugyanis egy gondolat kísérlet segítségével amellet érvelnék, hogy az internalizmus, illetve az általam javasolt, szűkebb értelemben vett externalizmus elfogadása - bizonyos helyzetekben - kizárja a normatív ítéletek univerzális érvényességét.

Golden Dániel

MTA BTK FI

Global ethics in global communication networks – fact, hope or illusion?

From the very early days of the birth of the internet there is some utopian thinking about the new qualities of moral behavior, which should be brought along by the democratic structure of the medium. However, various practices were going just in the opposite direction also from the very beginning.

What is the state of the art today concerning the general moral standards ruling everyday virtual life in new media? What impact the globalization of our communication tools had on this? Do we feel belonging to a new kind of community? Do we qualify as the fellow citizens of a global village, or we are lonely people in a gigapolis? Can universality in communication lead in any way to the universality of morals?

Guba Ágoston

MTA BTK FI

Common Preconceptions and their Application in Epictetus

A much debated and less clarified problem of the Stoic philosophy is how the theory of implanted or common preconceptions in the philosophy of Chrysippus and the old Stoa can be reconstructed. In this respect, Epictetus was regarded mainly as a possible (and not always trustworthy) source, despite the fact that the theory of common preconceptions is not only well-articulated in his Discourses but it also plays a substantive philosophical role within his system. According to Epictetus the preconceptions are commonly given for all people and connected only with the field of morality, and the question how they can be applied to the particular cases appears as philosophical innovation and the starting point of the philosophy of Epictetus at the same time. In my presentation I am going to examine these ideas in detail that permit the possibility of a universal morality both on a theoretical and a practical level.

Hegy Ádám

SZTE BTK

Ateista lelkészek szerepe a Békési Református Egyházmegye erkölcsi normáinak alakításában a 18–19. század fordulóján

Magyarországon a 18. század végén az egyházi értelmiség vészharangokat kongatott a vallásosság és a vallási erkölcs hanyatlása miatt. Mégsem lehet azt mondani, hogy az emberek a 18–19. század fordulóján tömegesen szembefordultak volna az egyházi tanításokkal. Az a néhány radikális gondolkodó, akik nyomtatott formában is terjesztették vallásellenes nézeteiket, komoly üldöztetésben részesültek és a közvélemény elzárkózott előlük. Nyíltan ateistának kevesen merték magukat vallani, mert a korabeli jogrend

alapján az ilyen személyek igen komoly zaklatásoknak tették ki magukat. Ráadásul az ateizmus ekkor nem feltétlenül jelentette Isten létezésének tagadását, mert sokszor ezzel a jelzővel illeték azokat a gondolatokat is, amelyek csak valamilyen dogmatikai tételt cáfoltak.

A Békési Református Egyházmegye levéltári dokumentumai közül előkerült néhány olyan irat, amelyek betekintést engednek nyújtani a korabeli vallásellenes eszmék közé. A békési tanító, Fábián János ellen 1796-ban, az öcsödi tanító Pap János ellen 1795-ben, a gyomai lelkész, Úri Sándor ellen 1802-ben és a köröstarcsai lelkész, Pap Mihály ellen 1811-ben indult eljárás „a Keresztényen vallással ellenkező princípiumok” terjesztése miatt. Érdekességük abban rejlik, hogy az egyháztörténeti szakirodalom nem foglalkozott velük, miközben a tanúvallomások és a prédikációk szövegeiből egyértelműen megállapítható, hogy nem átlagos egyházfegyelmi kérdések miatt vesztették el palástjaikat, hiszen a források tanúsága szerint tanításaik klasszikus példái a vallásellenességnek. Az egyházi bíróság véleménye szerint azt állították: „Hogy azon Argumentumok, mellyekkel a Keresztényi Vallás meg bizonyíttatik nem elégségesek azon Igazságnak meg erősítésére.”

A tervezett előadásban azt próbálom meg bemutatni, hogyan tudták a lázadó lelképásztorok elveiket terjeszteni, és ez milyen hatást gyakorolt az egyházmegye erkölcsi életére.

Horváth Ágnes

University of Cambridge

Az emberi természet problémája és az egyetemes erkölcs.

Az emberi természet problémája: míg a föld millió fajtát és megszámlálhatatlan egyedet hordoz magán, csupán egy van domináns pozícióban: mi magunk. Okosságunk és kezdeményezőnkészségünk az oka és eredete majd minden problémának, amivel szembetaláljuk magunkat, és ahogy mi magunk is folyamatosan növekszünk, úgy növekszik velünk együtt az általunk okozott gondok sokasága. Bajban vagyunk, és egyre nagyobb bajjal szembesülünk, ahogy a napok múlnak, és szinte semmit nem teszünk a növekedés univerzalitása ellen.

Ebben az előadásban a célom az, hogy néhány olyan kérdést foglaljak össze, amely ehhez a problémához vezetett, hiszen az egyetemes erkölcs kérdése elképzelhetetlen annak antropológia vonzatai nélkül. Itt ütközik egyfelől az emberi természet filozófiai és másfelől annak antropológiai megközelítése, hogy egy harmadik megközelítésnek adjon helyet, amely figyelmessé válik arra, ahogy az emberi természet az egyetemessel ötvöződve a határaiból kiszakad, és krónikus növekedéssé vált át.

Hörcher Ferenc

MTA BTK FI

The universal political morality of practical wisdom - a Conservative Aristotelian account

This paper addresses the assumption first brought up by Aristotle, according to which in human affairs we cannot achieve as precise truth as in matters of the sciences of nature. As a result of this presupposition we seem to have to give up an expectation to rely on universal standards when we weigh particular decisions. But this does not mean to give in for a moral relativism à la Machiavelli. On the contrary, based on a common human nature a common sense can reveal to any independent observers much of how a given decision can follow the patterns of nature. This paper wants to argue that by emphasising the importance for politics of the virtues, or excellencies, and in particular phronesis, or practical wisdom, Aristotelian political philosophy can save a common platform to argue about the rightness of human decisions and actions.

Koller Inez és
PTE FEEK
Szécsi Gábor
MTA BTK FI

Community and morality in the information age

Community can be regarded as a moral entity that transforms the individual through group pressure. Communal existence allows the individual to transcend himself and find partnership with humanity, and determinates the individual's moral decisions and judgements. A community is based on dynamic reciprocity and responsibility, and is a fountainhead of social capital, that is, of common set of shared moral values, norms and expectations that can be described as social trust that facilitate cooperation for mutual benefit. We argue that the electronically mediated communication contributes to the construction of new, mediated forms of communities the functions of which to foster communities of interest, information spread, and equality of status all work to enhance social capital, despite their lack of direct physical orientation. Mediated individuals imagine these mediated communities as real. That is, the role of communication as meaningful and value-based in mediated communities works to construct traditional forms of communities as well. To understand why these new forms of communities can be regarded as moral entities, we wish to highlight how communal existence affects our moral decisions and judgements in the information age.

Kovács Gábor
MTA BTK FI

'Why is Goodness a destroying force?' Morality and Politics in the Political Philosophy of Hannah Arendt

The political philosophy of Hannah Arendt is often charged with the lack of moral dimension. Some interpreters go further; Arendt's theory of action is stigmatized to be immoral by them because it is devoid of moral constraints inhibiting immoral actions. Arendt's agonistic model of action – they say – doesn't tell apart good and bad in moral meaning. The interpretation of goodness as a world-demolishing force is one of the most contested topics in the political philosophy of Arendt. She returns to the problem in her books again and again. It appears in *The Human condition* when Arendt talks on the personality of Jesus. Goodness here is described as an absolute private phenomenon which must remain outside the public realm because entering the world it inevitably loses its special character. The problem emerges again in a different context in *On revolution*. Here Arendt concludes that goodness, being a worldless phenomenon entering the stage of politics necessarily appears as a devastating natural force. Goodness dwells at the darkness of human heart; if it arises into the light of the space of appearance it leads inevitably to violence. My paper aims at giving an interpretation of this enigmatic statement by the contextualization of it in the framework of Arendt's theory.

Kuchariková, Dana –
Gavorová, Zuzana

Constantine the Philosopher
University in Nitra

Do unto others as you would have them do to you (Uplifting of the golden rule to the sphere of the universal and practical validity)

In our ethics we still look for some absolute principles and ethics actually tends towards a kind of universal law. When considering the basic ethical principles and moral laws many cultures are familiar with this, perhaps the most common universal ethical principle, which is generally known as "The Golden Rule". The purpose of our paper is to discuss both the negative and positive forms of the golden rule which occur in Christian, Islamic or even Buddhist texts. However, our contemporary culture is not aware of the fact that the negative reading of this commandment is based on the original text that is found in the Bible exactly in its positive form and which expresses a

practical approach to the Christian commandments and Ethics. In this way we would like to present the idea that if one makes a moral judgement, he has to be prepared to accept that judgement himself. From this point of view it is not only important to avoid the evil kind of behaviour but trying to act towards the good actions, which may be regarded as necessary, particularly when looking at this passive, individualistic and selfish nowadays society. In our paper we will mainly analyse, apply and focus on the approach of a British Christian writer, philosopher and apologist C. S. Lewis who claims for the necessity of the standard social conventions and doubts the claims against the universal validity of morality.

Kuminetz Géza

PPKE-HTK

A személyi érettség és az erkölcsi tudat kapcsolata – katolikus szemmel

A keresztény bölcselet felfogása szerint a személyi érettséget három egymást feltételező és átjáró, de egymásra teljességgel visszavezethetetlen tényező harmóniája adja. Ezek az érzelmi kiegyensúlyozottság, az erkölcsi és a vallási tudat (világnézet) gyakorúsága. Különösen fontos e három közül az erkölcsi tudat minősége, mivel ez van leginkább befolyással aztán az érzelmi és vallási érettségre is.

Ma, a tömegtársadalmak korában mindhárom tényező kiművelése talán minden korábbinál nagyobb nehézségekbe ütközik, talán ezért is nevezhetjük korunkat ebből a szempontból a normák alkonya korának.

Az emberi személyben, helyesebben a személyiséggé válás során spontán ébred az erkölcsi tudat és a világnézet igénye. Ez az igény az emberi természet folyománya, ugyanakkor az embernek magának kell feltérképeznie ezt a terepet, és pedig a legjobb tudása és lelkiismerete szerint kell kialakítania világnézetét, mint életének végső értékelést és programot adó spiritualitását. Az erkölcsi tudat ébredése és a világnézet igénye azonban vezetést kíván, s kellő vezetés nélkül a személyiség torzóvá válik, aminek végkifejlete az amorális vagy diabolikus személyiség. Nagy a felelőssége a nevelés összes faktorának: családnak, iskolának, vallásnak és államnak egyaránt.

Ami pedig az etikai alapelveket (alapkötelességeket) illeti, azok az emberi jogok mintájára fogalmazandók meg. Am itt is csak akkor lehet összhang a különböző etikai rendszerek között, ha az alapkötelességek lényegi tartalmát illetően egységre tudunk jutni. Meg kell becsülni az előttünk élt nemzedékek vonatkozó szellemi örökségét, megküzdve újra és újra az előítélet és a vagy-vagy alternatíva démonával.

A keresztény bölcselet képesnek tartja az emberi megismerést egy ilyen alapvető etikai kódex megfogalmazására, illetve érvényesítésére, melyre aztán sok konkrét etikai rendszer felépíthető; így biztosított ezen a területen is az unitas multiplex.

Kutyła, Dorota Halina

University of Warsaw

New civilization of the new people - a vision of Florian Znaniecki's pan-human civilization

For more than 100 years, Europe has been in crisis □ According to researchers, such status has become normal for the European consciousness. However, it does not have to be so, at least not according to Florian Znaniecki.

Znaniecki, a prominent Polish-American sociologist and philosopher, was one of the people who responded to the challenges of modernity. To wars (WW1 and WW2), revolutions, economic crises.

He proposed an original approach. Crisis is an opportunity, both to

civilization and the man. Opportunity because it offers a possibility to create a new civilization, civilization that is free of the previous tensions and unrests. The idea of this paper is connected with the presentation of the civilizational reflection made by Znaniecki.

Znaniecki's civilization triptych consists of the following texts: first, "The Fall of Western Civilization" (1921), second, "Modern People and the Future Civilization" (1934), and third, "Modern Nationalities" (1952).

"The Fall," a testimony of the "political and social history of the era," outlines the [civilizational] ideals of the civilization worth preserving. Here, Znaniecki still writes about "Western civilization," but later he switches into "pan-human civilization" which, however, is based on western ideals [of the West] (attitude towards nature, individual and social wealth, democracy, moral ideal). [In his view] According to him, the war was caused by "racist imperialism."

In "Modern People" Znaniecki expresses his belief that the then great economic and social crisis should be the last crisis for the new mankind. The last, because it is possible and necessary to build a new civilization. It will be pan-human, humanistic, predominated by the spiritual culture, socially sustainable and free from conflicts.

In "Modern People" Znaniecki also presents the famous typology of people and draws a portrait of the people who can and like to act [work] in the conditions of volatility.

A summary of the series is the publication "Modern Nationalities". Searching for an idea that would be greater than the nation-state, Znaniecki proposes that people should focus on the world civilization of the mankind.

Lehmann Miklós

ELTE TÓK

Morality and Empathy in the Digital Age

A recurring element of theories concerning the origin of morality is that the human ability responsible for following rules is connected to empathy and solidarity towards others. The cognitive sciences reveal that this capability is largely dependent on the social development, the gradual formation of social behaviour and of behavioural control; and the results of contemporary neuroscience show what are the neural structures that anchor the sense of empathy and describe their specific characteristics, their developmental peculiarity.

In addition to "moral sense" empathy is a high priority in the cultural togetherness, in elementary conditions of identification with the community. Through the change of environmental parameters (through restructuring of social relationships, direct personal relationships split by media and the fundamental cultural changes resulting from this media) the development occurs in other, imperfect ways. The presentation provides an overview of these changes and of their consequences, and attempts to define the contemporary challenges of ethics with reinterpreting the communication based on digital devices, the empathy and belonging to a community in digital environment.

Madarász Imre

Debreceni Egyetem

Giuseppe Mazzini kötelességetikája

Az előadás Giuseppe Mazzini (1805–1872) erkölcsfilozófiáját foglalja össze, rámutatva kötelességetikájának kanti alapjaira (de arra is, amiben eltér Kant morálfilozófiájától) és rokonságára Kölcsey Parainesisének tanításával is. A mazziniánus erkölctan a Risorgimento – kivált annak demokratikus-republikánus irányzata – eszmei alapvetését jelentette, megalapozta nemcsak

az Ifjú Olaszország (Giovane Italia), de az Ifjú Európa (Giovane Europa) programját is, az olasz nemzeti egység mellett az egységes Európa, a „Népek Szent Szövetsége”, a nemzetek testvérisége imperatívuszával.

Mátrai Géza

Pécsi Hajnóczy József Kollegium

Művészet és erkölcs viszonyának metaetikai vonatkozásai a középiskolai filozófia- és etikaoktatásban

Művészet és erkölcs viszonyát abból a szempontból vizsgálná az előadás, hogy a művészetfilozófia, az etika és a kognitív tudomány bizonyos fogalmainak felhasználásával megmutatható metaetikai vonatkozások, milyen megalapozását tennék lehetővé néhány művészetetikai felismerés módszertani adaptációjának. Az Arthur Danto művészetfilozófiája értelmében vett „művészeti világ” etikai oldalát a műalkotások létrehozásának és befogadásának szándékai és az értelmezés lehetőségei viszonyának elemzésén keresztül kísérelné meg bemutatni.

Mester Béla

MTA BTK FI

**Animal Rights – Based on Anthropological Opinions
A Case Study on Budapest Bullfights**

Every argumentation for the animal rights has an open or hidden formulated anthropological aspect. We can express this question in the concept of the difference and similarity of the animal and human personality, animal and human nature. History of Western philosophy is abundant in pro and contra arguments in this topic, especially in the field of moral philosophy; both the supposed uniqueness of the humankind and the required animal–human brotherhood are fundamentals of systems of moral opinions.

In the first part of my lecture I will outline my historical example, i.e. the cultural context and theoretical background of the enthusiastic debate on the Spanish bullfights organised in Budapest in the first years of the 20th century. In the second part I will show parallels between the argumentation of the Hungarian pro-animal movement in this age and the conceptual network of the philosophical thought of Jenő Posch in the same years. In the third part I will offer an overview of the embedment of Posch’s theory in the Hungarian culture, especially in the fictional literature written by Frigyes Karinthy. In the last, concluding part I will show a close relationship between Posch’s new, radical anthropology, and the new image of the animals as it appeared in the argumentation of the pro-animal movement. By my hypothesis, a new image of the animals is based on a new image of the humans.

Nemes László

Debreceni Egyetem

Conversation as ethics: Richard M. Zaner’s model of narrative clinical ethics consultation

Alfred Schütz’s former disciple, the renowned American phenomenologist Richard M. Zaner is a pioneering and still prominent figure of clinical ethics consultancy. In my lecture I introduce Zaner’s rather unusual practice as a philosopher in a hospital environment, based on direct *conversations* with patients, their relatives and the members of the medical team. Zaner doesn’t work primarily within the framework of mainstream bioethics, doesn’t try to solve big ethical dilemmas, give advises on patients’ rights or formally mediate between the various parties in conflict. Instead, Zaner’s conception is a special kind of dialogue-based narrative discourse ethics, which focuses on the importance of sharing and so unfolding personal histories. According to Zaner this kind of conversation is always a gift, which involves a fundamental

ethics for clinical medicine. As he cites the American author Barry Lopez: “Sometimes a person needs a story more than food to stay alive”. Additionally, I shortly touch the thoughts of other people involved in narrative and dialogical medical ethics, such as Arthur W. Frank or Paul E. Komesaroff.

Nótári Tamás

MTA TK JTI

Role of Ethical Maxims in the System of Classical Interpretation of Law
Interpretation based on maxims of legal logic occupies an honourable place among the possible methods of legal interpretation; this is done most frequently by using basic concepts originating from the classical period of Roman law, which facilitate orientation among contradictory decrees and help to clarify the meaning of legal rules. It is a basic interpretive principle, that the legal rule should be interpreted in its integrity, not by extracting certain parts of it. Following the letter of the law often leads to its evasion, during interpretation the legislator’s intention should be taken into account, and if this is doubtful, the more lenient solution should be preferred. All these can be traced back into a highly philosophical, Celsian principle—also widely accepted in contemporary legal thinking—which declares that the vocation of the Law is to implement Justice, asserting that “*ius est ars boni et aequi*”, the Law is an art of the Good and the Just. Out of these, the procedure called *in fraudem legis* is related to the statement that enforcing the letter of the law often leads to inequity contradictory with the spirit of the law; i.e., to injustice. Cicero also quotes this *proverbium*, widely spread as early as in the age of the Republic, which remained in use in his formulation until today: “*summum ius summa iniuria*”; i.e., the utmost enforcement of the law leads to the greatest injustice. The present paper has following aims. First, it enumerates the occurrences of this proverb in the sources of Roman literature; then, it investigates the meaning of *summum ius* in relation to the principle *ars boni et aequi* and the concept of Justice in legal sources and Cicero’s works; finally, it will consider the further-reaching consequences of this *proverbium* in *Adagia* by Erasmus of Rotterdam, one of the most important humanists

Orvos Levente

PPKE-HTK

**Az ember egyetemes definíciójának kizárólagos alaptétele:
a lélek szubszisztens szellemi forma**

Aquinói Tamás tanítása szerint a testi formák (a növényi és az állati lelkek ilyenek) a szó szoros értelmében szellemi valóságok, tudniillik a forma nem anyag, ez vitán felül áll. Mindazonáltal mégsem nevezhetjük ezeket a formákat szellemi létezőknek, mert nem bírnak önálló léttel, vagyis az anyagtól függetlenül nem létezhetnek. Mind keletkezésükben, mind létükben anyaghoz kötöttek, mégpedig abban az értelemben, hogy az anyag potenciájából bontakoznak ki, majd az általuk informált anyagi valósággal együtt szűnnek meg. Egy nem szubszisztens (azaz önálló léttel nem bíró) forma – jóllehet tényleg nem test, hanem a test formája – eszerint éppúgy az anyagi világhoz tartozó valóság, mint maga a fizikai test. A forma által ugyanis nem szellemivé válik egy adott létező, hanem szubsztanciális egységgé, ami az élőlények esetében élő egységet jelent. Az ember alatti élőlények lelke anyagi valóság lévén következésképp nem rendelkezik önálló anyagtól független éttel, mint a szellemi formák, vagyis maga a forma önmagában nem szubszisztál, hanem csak az általa informált anyagból és formából összetett anyagi létező. Tamás szerint vannak ún. anyagtól különválasztott formák (*forma separata*) is, melyek nem vizsgálhatók a természettudomány módszereivel, hiszen szellemi

valóságként kívül esnek az anyagra irányuló kutatás hatósugarán. Az ember szellemi lelke is ezen formák közé tartozik. Így ha az ember és az állat közötti különbségre kérdezzük, amely az ember egyetemes definíciójának alapja, azt találjuk, hogy ezen mozzanat az egyedüli, amely minden kétséget kizáró módon meghatározza az ember eltérő természetét.

Paár Tamás

CEU

Possible contradictions in discrediting morality

Denying the objectivity of values, normativity, and morals might be articulated in many different ways, yet the positions that are most relevant to my paper are moral nihilism and scepticism. According to my thesis, these kinds of positions that conceive themselves as transcending morality are based on self-contradictions. The existence and detectability of contradictions depends on the contingent phrasing of the positions, yet the typical examples seem to be identifiable.

Ronald Dworkin has pointed out that many object to morality because of moral reasons. He also suggested that the thesis according to which saying that killing is wrong is neither true nor false might imply that killing is permissible. By the help of Kant's transcendental arguments, it seems to be provable that the objections to moral rules and norms are really objections against any kind of reasoning too. Furthermore, we find evidence in Bela Weissmahr's and Alasdair MacIntyre's work for the claim that the category of truth is substantively evaluative, thus whoever holds that moral nihilism is true is committed to the existence of values. It seems to follow that questioning morality amounts to general scepticism and nihilism.

Sivadó Ákos

MTA BTK FI

Two Kinds of Moral Relativism

The concept of moral relativism usually refers to the idea that moral evaluations are not universally valid and cannot be depended on in certain cross-cultural settings - hence it is generally used as a synonym for "cultural relativism". There is, however, a quite different understanding of what it is to adopt a relativistic stance towards moral judgements; an understanding that is concerned with actors against a shared socio-cultural background. This latter formulation of moral relativism holds that the morality or immorality of a given act cannot even be universalized on the micro-level, that is: a different actor might have done the opposite of what had actually been done, and still would not have acted immorally. It is this ambiguity of the concept of moral relativism that I will attempt to shed light on, arguing that while a sharper terminological distinction is needed to separate the two versions, both are ultimately valid positions to hold regarding matters of morality.

Smrcz Ádám

ELTE-BTK

The Cambridge Platonists' Narratives Concerning Universal Morality

By refuting the existence of innate moral principles, Locke made the way clear towards moral relativism. The Cambridge Platonist Lord Herbert of Cherbury, his counterpart, considered that it was only the lack of common notions (reinforced by universal consensus) which resulted the unpleasant moral variety: opposed to Locke, he considered that the possession of such principles would enable the desired unity. Some followers of Lord Herbert's (primarily Benjamin Whichcote and Ralph Cudworth) even went further by approaching the theory of universal consensus from a diachronic angle, the result of which later came to be known as the *prisca theologia* type of narrative.

Besides taking its basic principle from Ficino - namely that dogmatic unity between ancient and Christian, philosophical and theological schools could be proved – they also regarded it as an actual evidence for their intellectualist metaphysics. However, besides the structural similarities which can be observed between the Italian and British narratives – both of which use historicity as an argument – their aims remain different.

Svitych, Oleksandr

CEU

Post-modernism as the universal philosophy denying universal values

It has been claimed that the world of today has acquired an unprecedentedly unique shape. Mankind has witnessed a rapid and drastic change in the forms and structures that have defined its development for the last half a century. The point, however, is not that the changes are taking place, but in the common anxiety about how exactly the world is changing.

The ongoing economic crisis is not just another crisis of capitalism as before. It is a sign of the systemic crisis of the current industrial phase of development accompanied by systemic problems of the dominant Euro-Atlantic civilization. We are now witnessing the end of the Modern epoch that has lasted for about five hundred years. While we can see the technological signs of the new epoch already (such as Internet, for instance), the underpinning essence of our time is the transition from the philosophical paradigm of modernity to post-modernism. Post-modernism has already become a global philosophy – the first global philosophy in a human history.

My thesis is that although post-modernism is paramount today, it fails to offer global or universal values, unlike the epoch of Modernity with its Western values, human rights, liberty, etc. This happens because by nature post-modernism deconstructs the preceding epoch without constructing anything new. Post-modernism makes things unstable and goes beyond morality. In this regard, the paradigm of constructivism can be a viable solution to the vacuum of the post-modern world.

Tattay Szilárd

MTA TK JTI

Multiculturalism and Ethical Objectivism/Relativism

The Achilles heel of the political philosophy of multiculturalism is the problem of the oppression of ‘internal minorities’ or ‘minorities within minorities’. Will Kymlicka endeavours to solve this problem by strictly distinguishing between ‘external protection’ and ‘internal restriction’ claims of minority groups, insisting that protection of minority cultures should not lead to the suppression of basic individual rights. But what can we say if some minority cultures do not promote certain individualistic values, do not acknowledge certain fundamental rights, or reject the idea of universal human rights altogether? Does the repudiation of the group claims to internal restrictions inevitably presuppose a commitment to Western, liberal values, and is it consequently tantamount to ethnocentrism? In this case, we would seem to deny the very principle of ‘equal recognition’ of cultures, emphatically affirmed by Charles Taylor, and hence would arrive at an impasse. Or are there some objective, universally acceptable standards of value which do not violate this principle? I will argue in my paper that without at least some element of ethical objectivism as an implicit normative postulate, multiculturalism would be difficult, if not impossible to be sustained and defended.

Turgonyi Zoltán

MTA BTK FI

Outlines of a Hypothetical Natural Law

Apparently we have already a universal morality: the system of human rights. But they are insufficient from the point of view of the minimal conditions required by the normal functioning of society. The essence of this problem is that right-based (liberal) consensus tends to limit common morality to the harm principle. So there is no theoretical obstacle of some activities doing no harm to concrete individuals but having disastrous consequences for society as such, which undermine the reproduction and socialization of individuals, too, in the long run. Thus, this system is self-defeating. A true morality has two functions: in addition to the harm principle it has to promote common good, too, i. e. the good of society as such. This can be said the minimal content of natural law, since it corresponds to the nature of man as a social and cultural living being. Still there are two further problems: the challenge of relativism and that of the „is-ought”-problem. The former can be solved using Maritain’s theory on the cognition of natural law as a historical process. The second problem, however, is unsolvable, at least in a certain sense: there is no universally applicable theoretical argument to convince anybody of the value of society and human flourishing as such. If somebody wants them to subsist, then he will accept the natural law in its form proposed by us. That’s why it can be called a hypothetical natural law.

Tussing, James

University of Notre Dame

Hegel, Rights and Liberalism

The theoretical basis for modern liberal institutions was laid by Hobbes, Locke and their Enlightenment contemporaries. Because most people today regard early-modern natural rights philosophies as untenable, defenders of western values and institutions are left searching for another theoretical basis for their beliefs. It is in this context that we must re-consider Hegel.

20th Century readers of Hegel have generally agreed that Hegel was a critic of liberalism, or at least of the natural-rights based liberalism of the Enlightenment. My paper will show, firstly, that this traditional view is a gross exaggeration. In the *Philosophy of Right* Hegel criticizes only the absolutization of what he calls abstract right (the legal right to property and contract). The establishment and protection of this sort of right is in fact a necessary condition for the possibility of ethical life in a modern context. Abstract right is the legal, institutional expression of modern freedom: it is not in itself sufficient to make us free, but true freedom is not conceivable without it

Secondly, referring to the *Phenomenology* and the Jena writings, I show that although Hegel is not a social contract thinker, he does not reject the general approach that led contractarians to try to derive natural rights from a conjectured state of nature. Instead, with his parable of master and slave, he sought to radicalize this approach and defend the rightness of its deepest motivation from the many objections that had been lodged against it in his time.

It is in Hegel’s philosophy of ethical freedom that we find the most comprehensive and profound effort to explain us to ourselves: to discern and justify the rational core of our institutions and our way of life.

Tylek, Iwona

*Jagiellonian University in
Kraków*

Aporia of Morality and Law in Democratic States

More than a century ago Leon Petrażycki, a renowned Polish professor of law, wrote that the true contradiction between legal and moral phenomena is embedded not in definitions but rather in one's consciousness. Thus as an individual decides between different conceptions to determine their behaviour, one's personal justice system - the types of moral or legal rules - becomes the vital axis. Although Petrażycki's theory belongs to the past, many contemporary sociological and psychological studies continue to validate the importance of the choices between and within the 'legal' and 'moral' consciousness. The core of this aporia is that moral obligations are perceived as totally free - as a choice of self-governance - and that legal obligations seem to have two dimensions: here meeting one's commitments implies awareness that others have right to expect the particular behaviour. The claim of this paper is that the study of the aporia of moral and legal consciousness leads to significant benefits. For example, discussing it we can get a better insight into the political culture of contemporary societies with their enlarged version of law versus morality. This study also provides new stimulation of the philosophical discourse on democracy, in which the visible tendency to present democratic values - such as freedom, justice, and tolerance - as the most universal ones is accompanied by the attempts to integrate their moral and legal aspects by giving priority to the latter.